

بۇمېھ پىسەكان - DIRTY BOMBS - پرسىكى زۇر كراو

بەھۆى رووداوه تىرۇرستەكانى ئەم دوايىھە، خەلکى نىگەرانى خۆى دەرىپىووه لە مەترسى پەلاماردانىكە مادەى رەدىيۇئەكتىقى تىدا بى، لەرىنى "بۇمېھ پىسەكانەوە"، و كارىگەرى زيانىخش لەدەست رەيدىيۇئەكتىقەكانەوە لە رووداوبىكى وادا. ئەم راستىنامەيە بۇ ئەوە نووسراوه كە راۋەھى بىكەت بۇمېھ پىس چىھە و چۈن كارىگەر دەبى لە تەندرووستى كەسانىكە بەريان بىكەۋى.

"بۇمېھ پىس" چىھە؟

بۇمېھ پىس، يان ئامرازى رەيدىيۇلۇجى پەرتكار، بۇمېكە كە تەقەمەنى تەقلیدى، وەك دانەمېت، دەبەستى بە مادەى رەيدىيۇئەكتىقەوە لە شىوارى تۆز يان دەنكدا. بىرۇكە بۇمېھ پىس ئەوەيە كە مادەى رەيدىيۇئەكتىقە پەرت بىكانەوە لە ناوجەھى دەھورى تەقىنەوەكە. ئەمەش دەبىتە ھۆكارى ئەوەيە كە بىنا و خەلک بەر مادە رەيدىيۇئەكتىقەكە بىكەون. ھۆكارى سەرەكى بۇمېھ پىس ترس خىتنە دلى خەلکەوەيە و گۇرۇنى زەھى و بىناكانە بۇئەوە بۇ دەمېكى درېز لەكار بىكەون.

چۈن بۇمېھ پىسەكان جودان لە بۇمېھ ئەتۆمیەكانى جەنگى جىهانى دووهەمدا بەكارھاتىن؟

بۇمېھ ئەتۆمیەكان كە لە جەنگى جىهانى دووهەمدا لە ھىرۇشىما و ناگاساكى تەقىنەوە، چەكى ناوکى تەقلیدى بۇون بە لەتلەتبۇونى ناوکى ئەتۆم (fission) – لەم پرۇسەيەدا ناوکى ئەتۆم لەتلەت دەبى و وزەيەكى زۇر بەردەدات. ھەرچى بۇمېھ مادەى رەيدىيۇئەكتىقە بە ناوجەيەكى پچۇوكىدا پەتدەكانەوە و پىسى دەكەت. لەتلەتبۇونى ناوکى ئەتۆم لەخۇناڭرىت بۇئەوەي تەقىنەوەي وەك ئەوانە ھىرۇشىما و ناگاساكى رووبىدات.

سەرچاوهەكانى مادە رەيدىيۇئەكتىقەكان چىن؟

مەزەندە زۇر كراوه سەبارەت بەوەي كە تىرۇرستان مادەى رەدىيۇئەكتىف لە كۈبۈھ دەھىنن بۇ ئەوەي بۇمېھ پىسى بەهاون. زيانىخشتىن مادەى رەيدىيۇئەكتىف لە دامەزراوهى وزە ناوکىيەكىان و جىيى چەكە ناوکىيەكاندا بەدەست دى. بەلام، بەھىزىزى دەكەت. لەتەتبۇونى ناوکى ئەتۆم لەخۇناڭرىت بۇئەوەي مادەكانىن لىيۇھ بەدەست بى.

لەبەر مەترسى و سەختى دەستكەوتى مادەى رەدىيۇئەكتىقى ئاكار – بەرز، دەرفەت زۇرترە كە مادەى رەدىيۇئەكتىقى بەكارھېنراو لە بۇمېھ پىسدا ئەوانە بن كە لە سەرچاوهە رەدىيۇئەكتىقى ئاكار – نزەمەوە بىن. ئەمانىش لە نەخۇشخانەكان، جىيى بىناسازى و يان دەستگاي خۇراك بەزتىشكەدان. ئەم سەرچاوانە بۇ دۆزىنەوە و چارەسەركەدنى نەخۇشى، پىڭىزىنەوەي ئامىرەكان، پىشكىنلى هىلى لەكىنراو (لەحىم) و بەتىشكەدانى خۇراك بۇ لەناوبىرىنى مىكروبى زيانىخش.

مەترسىەكانى بۇمېھ پىسەكان چىن؟

گەر سەرچاوهە تىشكەدانى ئاكار – نزم بەكارھېنرا، مەترسى بىنەرەتى لە تەقىنەوەكە خۆبەوەيە. گەر سەرچاوهە رادىيەيشنەكە نەزانىزى، پىوانى پىزىيەيشنەكە (تىشكەدانەوە) گرانە. بەلام ئەم ئەم

ئاکاره‌ی زوربه‌ی سه‌رچاوه‌کان بەرهه‌می دىن، هىنده رادىيەشىن بەرهلۇ ناکات لە بۆمبىكى پىسەوە كە بىيىتە هۆكارى نەخۆشى سەخت بەھۆك بەركەوتى رادىيەشىنەوە.

ئايا بۆمبە پىسەكان لە رابىدوودا بەكارهىنراون؟

بەپىى راپورتى نەتهوە يەكگرتۈوه‌کان، عىراق بۆمبى پىسى لە 1987دا تاقىكىردىۋە، بەلام بۇي دەركەوتۈوه كە ئاكارى رادىيەشىن زور نزم بۇوە تا بتوانى بىيىتە هۆكارى زىنېكى دىارى. بەوحورە، عىراق دەستبەردارى بەكارهىننانى بۆمبە كە بۇوە.

دواى تەقىنەوە خەلکى دەبى چى بىھەن؟

رەدەيىشن نابىنرى، بۇنى نايىت و هەستىپىن ناكرى و تامىش ناكرى لەلايەن مرووھ. جا بۇي، گەر خەلکى لەنزيك جىنى تەقىنەوە كە وە بن، لەو كاتەدا نازانى كە ئايا تەقىنەوە كە رەيدىيۇئە كتىقى لەگەلدىيە. گەر خەلکى لە تەقىنەوە كەدا بىرىندار نەبۇون، پىيىستە:

- بەزۇوتىرىن كات ناوجە كە بەپى جى بەھىلە. شېرەزە مەبە. ھۆيەكانى ھاتوچۆي تايىبەت و گشتى بەكارمەھىنە، وەك پاس، مىتىق يان ئۆتۈمۈبىل چۈنكە گەر مادەي رەيدىيۇئە كتىقى تىدا بۇو رەنگە ئۆتۈمۈبىل و ھۆيەكانى ھاتوچۆي گىشتى پىس بىن.
- بېچۇرە ناو نزىكتىرىن بىناوە. مانەوە لە ناوهەوە بەركەوتىن بە مادەي رەيدىيۇئە كتىقى، كە رەنگە بە تۈرى ناوجە تەقىنەوە كە وە بن، كە مەدە كاتەوە.
- بەزۇوتىرىن كات جلوېرگ دامالە، بىاناخەرە ناو ھەگبەيەكى پلاستىكەوە و دايىخە. دامالىنى جلوېرگ زوربەي پىسى كە بە تەقىنەوەي مادەي رەيدىيۇئە كتىقى دەرەوەدا لكاوه لادەبات. پاراستىنى جلوېرگى پىسىبۇو يارمەتى تاقىكىردىۋە دەدەنەن بەبى وەرگىتنى نموونە لە نەخۆشە كەوە.
- دوش بکە يان خۆت بىشۇ بە پاكى. شتن يىرى پىسى رەيدىيۇئە كتىق لەسەر لەش كە مەدە كاتەوە و زوربەي بەركەوتىن كە ئەشۋاتەوە.
- گۈزىرادىرى زانىيارى بە. ھەركە كارمەندانى بارى ناكاواجىيەكە و زيانەكە يان ھەلسەنگاند، دەتوانىن بە خەلکى بلىن گەر رادىيەشىن لەگەل تەقىنەوە كەدا بوبى.

گەر خەلکى بىزانى كە مادەي رەيدىيۇئە كتىق لەكاردا بۇوە، پېرىھەوكىرىنى ئەم گافە ساكارانە زامداريۇون كە مەدە كاتەوە لەو مادە كىميابيانە كە رەنگە لەگەل تەقىنەوە كەدا بۇوەن.

ئايا پۇناسىيۇم ئايىداید دەمپارىزى گەر من بەر رەيدىيەشىن بکەم؟

پۇناسىيۇم ئايىداید، بە كە ئايش (KI) ناسراوه، تەنبا گلانيدى تايرويدى (thyroid) كەسەكان لە بەركەوتى رەيدىيۇئە كتىقى ئايىدان دەپارىزى. 'كە ئاى' خەلکى لە مادەي رەيدىيۇئە كتىقى تر ناپارىزى يان بەشە كانى ترى لەش لە بەركەوتىن مادەي رەيدىيۇئە كتىق ناپارىزى. دەبى بەر لە بەركەوتىن كە (بۇ نموونە، گەر خەلکى گۆبىبىست بۇون كە ھەورىكى رەيدىيۇئە كتىق بەرەرەووبان دى) يان دەمودەست دواى بەركەوتىن كە وەرى بىگىرن بۇ ئەوهە كارىگەر بى. لە بەرئەوە كە لە كاتى رووداوه كەدا ھېچ رېيەك نىيە بۇئەوەي بىزانىرى كە ئايىدىن لە تەقىنەوە كەدا بەكارھاتوو، وەرگىتنى 'كە ئاى' رەنگە زور بە كەلەك نەبى. سەربارى ئەمەش 'كە ئەي' بۇ ھەندىك كەس مەترسىدارە. وەرگىتنى 'كە ئەي' پىشىنياز ناكرى گەر مەترسى تەقىنەوەي مادەي رەيدىيۇئە كتىق ئايىدىن نەبى.

چى دەبى گەر مادەي رەيدىيۇئە كتىقى تىدا بۇو؟

تەلەفيزىيون يان رادىيە دابىگىرسىنە، بىخەرە سەرھەوالە كانى ناوجە كە. گەر مادەيە كى رەيدىيۇئە كتىق بەردرە، خەلکى بىيان دەگۇوتى كە لە كۆتۈپورتى كە بەر رەيدىيەشىن كە وتوون، پىشىيان دەگۇتى چ گافىيك بىنىن بۇ پاراستىنى تەندرووستىان.

ئاپا مەترسی تۈوشىۋۇنى شىرپەنچە لە بەركەوتى بۇمبای پېسى وەھەيە؟

ھەندىك جۆرى شىرپەنچە دەكى لە بەركەوتى مادە رەيدىۋەتكىيەكانەوە تۈوش بىي. ھەر بە ئامادەبۈونت لەو جىيەي كە بۇمبايى كى پېسى لى تەقىيەتەوە تۈوشى شىرپەنچە نابىت. تا دكتور پېستى كەسەكان بە ئامىرى ناسىنەوەي رەيدىۋەتكىيەنەپشىنى، نازانرى كە بەر رادىيەيشن كەوتۇون. ھەر لەبەرئەوەي كە خەلکى لەنزىك چاوگى رەيدىۋەتكىقىن بۇ دەملىكى كورت يان بەركەوتىيەكى كەمەي مادەي رەيدىۋەتكىيە ماناى ئەوە نىيە كە تۈوشى شىرپەنچە دەبن. دكتورەكان دەتوانن مەترسیيەكان هەلسەنگىن دواى ئەوەي كە ئاكارى بەركەوتىنەكەيان هەلسەنگاند.

بۇ زانىارى بىتر، تەلەفۇن بۇ بەشى تەندرووستى نۇرت داکوتا بىكە بە ژمارە .701.328.2378